جریان قاعدة‌الشبهة‌فی

التعزیرات والقصاص

دکترسیامک ره پیک *

قاعدهٔ شبهه یکی از قواعد فقهی است که در مباحث حقوق جزای اسلامی مورد بحث قرارگرفته است . ازآنجا که در اخبار و مستندات این قاعده به جریان آن درباب حدود اشاره شده است این سئوال مطرح میگردد که آیا این قاعده در مورد تعزیرات و قصاص نیز جاری است یا خیر. در پاسخ به این سئوال با بیان برخی از نظرات فقهی ،این مساله مورد توجه و بررسی اجمالی قرارگرفته است . این بحث در واقع بخش کوتاهی از یک تحقیق در قاعده شبهه است که آماده چاپ می باشد. ازآنجا که تحقیق مذکور به زبان عربی تدوین شده است مقاله زیرنیز به همان زبان به چاپ می رسد.

المقدمة

القاعدةالفقهیة هی « الحکم العام الذی ینطبق علی کثیر من المسائل الشرعیة نحو قاعدة الید والقرعة واصالة الصحةوغیرها»[1] ومنها قاعدة الشبهة الدارئة التی وضعت فی باب الحدود والجنایات و تشمل ایضاً مسائل فی باب المناکحات .

---

* - عضو هیات علمی دانشکده علوم قضایی وخدمات اداری .

۱-حسن البجنوردی ،القواعد الفقهیة،ج ۱ ،قم ،موسسه اسماعیلیان .

فاما مستندات القاعدة تكون عدة من الاخبار و مفادها فی الجملة انه یجب علی الحاکم ان یدرأالحدود الالهیة عن المجرم مع وجود الشبهة فی طریق ارتکا به المعصیة اواثباتها.

فمقتضی القاعدة ان یبحث عن معنی الشبهة فی اللغة و لسان الفقهاء و مستنداتهابالتفصیل و

جریانهافی الحدود وغیرها و کذا فی الاقرار والشهادة و ... ولکن حیث بحثنا عنها فی رسالة [1] تفصیلاً اخترنا فرعاً خاصاً من الرسالةلبیان جریان القاعدة فی التعزیر والقصاص . فعلی ذلک یطلب مقدمات البحث فی مکان آخر فلانبحث عنها هنا.

هل تختص الشبهةالدارئةبالحد

الحاصل من ظاهر الروایات اختصاص الدرء بالحدود فلذا صارت «الشبهة الدرائة للحد» فی کتب الفقهاء مصطلحاً خاصاً فی الباب . وکما نری ان الاخبار و الادلة فی القاعدة مبنیة علی رکنین اساسیین و هما:الشبهةوالحد.

والحدلغة :«الحاجز بین الشیئین الذی یمنع اختلاط احدهمابالاخر. یقال حددت کذاجعلت له حداً یمیز وحدالدار ماتتمیزبه عن غیرهاوحدالشیء... وحدالزناوالخمرسمی به لکونة مانعاً لمتعاطیه عن معاودة مثله ومانعاً لغیره ان یسلک مسلکه ».[2]

والحد فی کلام الحقوقیین الاسلامیین یطلق علی عقوبة مقدرةمن قبل الشارع المقدس وان اختلفوا فی عدداسباب هذه العقوبات .والمشهورفی اقوال فقهائناالعظام المعاصی الموجبة للحد خمسة :

۱ـ الزناولواحقه من اللواط والسحق و القیاده

۲ـ القذف

۳ـ شرب المسکر

۴ـ السرقة

۱-رسالة«قاعدةالشبهةالدرائةللحدود مقارناً بفقه العامة»ستطبع ان شاءا...

۲-الراغب الاصفهانی ،مفردات الفاظ القرآن ،حد،مکتبةالمرتضوی .

۵. المحاربة (قطع الطریق)

واضافت الیه العامة ، البغی والارتداد.

وعلی کل حال تعدما عداها العقوبات التعزیریة و لکن قدیطلق الحد فی الاحادیث علی العقوبات المقدرة وغیرهانحو :

قال الباقر(ع) «ان ا... تبارک و تعالی ... جعل لکل شی حداً وجعل علیه دلیلاً یدل علیه وجعل علی من تعدی ذلک الحد حداً»[۱]

وقال الصادق (ع) :

«ماخلق ا... حلالاً ولاحراماً الا وله حدکحدود داری هذه، ماکان من الطریق فهو من الطریق و ماکان من الدار فهو من الدار حتی ارش الخدش فماسواهوالجلدة ونصف الجلدة»[۲] فعلیه قد یطلق الحد علی ما نضعه فی باب التعزیرات والقصاص و الدیات اصطلاحاً و قدیطلق علی الحد بمعناه الاصطلاحی فنذکر البحث فی استعمال القاعدة للتعزیرات والقصاص .

الشبهة فی التعزیرات

ان التعزیر هوالتادیب بما دون الحد وتقدیره بما یری الحاکم . قال الشیخ الطوسی(ره) فی المبسوط :

«کل من اتی معصیة لایجب بها الحد فانه یعرز».[۳]

و فی تحریرالوسیلة :

«کل من ترک واجباًاوارتکب حراماًفللامام علیه السلام و نائبه تعزیره بشرط ان یکون من الکبائر والتعزیر دون الحد وحده بنظر الحاکم والاحوط له فیما لم یدل دلیل علی التقدیر عدم التجاوز عن اقل الحدود».[۴]

۱-الاصول من الکافی ،ج ۱ ،الطبعة الرابعة ،دارصعب - دارالتعارف ،بیروت ، ۱۴۰۱ هـ.ق،

۲-محمدباقرالمجلسی ،بحارالانوار،ج ۲، الطبعة الثانیة المصححة ،موسسة الوفاء،بیروت،۱۴۰۳ هـق،ثقة الاسلام الکلینی ،الفروع من الکافی ،ج ۷ دارالکتب الاسلامیه ، طهران ، ۱۳۹۱ هـق ،ص ۱۷۵ .

۳-ابوجعفرمحمدالطوسی ،المبسوط ،ج ۸، مکتبة المرتضوی ،۱۳۸۷ هـق. کتاب الحدود،ص ۶۹.

۴-الامام الخمینی،تحریرالوسیلة ،ج ۲، موسسة دارالعلم ،قم،کتاب الحدود، ص ۴۷۷ .

وتجدر الاشارة الی ان التعزیر علی قسمین :

القسم الاول - ما ورد النص علی تقدیره و مع ذلک لایعد حداً نحو « الرجل والمراة یوجدان فی لحاف واحد یجلدان مائة مائة غیرسوط»[1] وایضاً فی رجلین یوجدان کذلک وایضاًتسمی عقوبة البغی [2]والارتداد[3]مع تقدیرهماتعزیراً.

القسم الثانی - مایفوض امره من تقدیره وکیفیة اجرائه الی الحاکم علی مایری من مصلحة المجرم والنظام .

وکمانعلم تدل الروایات علی درءالحد فدلالتهاعلی درء التعزیرات موقوفه علی اطلاق الحد علیها اودلیل آخر.

قال صاحب الجواهر (ره) :

"... قلت : لاکلام فی کون المقدّرات المزبورة حدوداً انما الکلام فی اندراج مالامقدّرله شرعاً تحت اسم الحد الذی هو عنوان احکام کثیره فی النصوص کدرء الحدبالشبهة وعدم الیمین فی الحد وعدم الکفالة فیه و للامام العفو عن الحد الثابت بالاقرار دون البینة و عدم الشفاعة فی الحد وغیرذلک وعدم اندراجه یحتمل ذلک لاطلاقه علی مطلق العقوبة فی کثیر من النصوص نحو« ان الله جعل لکل شی ء حداً ولمن جاوزالحد حداً» و یحتمل العدم کماهوظاهر الاصحاب هنا و فی مالواعترف بحد ولم یبینه لظهور لفظ الحد عرفاً فی المحدود ولنحو خبر حمادبن عثمان «قلت له :کم التعزیر؟ فقال: دون الحد قلت له: دون ثمانین قال لاولکن دون اربعین فانها حدالمملوک قلت وکم ذاک ؟ فقال علی قدرمایراه الوالی من ذنب الرجل وقوة بدنه» و«خبرمعاویه بن عمار قلت لابی عبدالله (ع):الامرأتان تنامان فی ثوب واحدفقال :تضربان ،قلت :حدأفقال: لا، قلت :الرجلال ینامان فی ثوب واحد،قال یضربان ،قلت :الحد،قال:لا»وغیرذلک ممایدل علی مغایرة التعزیرللحد فی المفهوم بل فیهاماهوکالصریح فی ذلک . نعم لاینکراطلاق الحد علی مایشمل التعزیرایضاً فلعل الاقتصار فی الاحکام المخالفة للاصول والعمومات علی الحد

۱- محمدبن الحسن الحرالعاملی ،الوسائل،ج۱۸،المکتبه الاسلامیه ،طهران ،صص ۳۶۴ - ۳۶۷.

۲- المحقق الحلی،شرایع الاسلام ،ج ۴،مطبعة الاداب ،النجف،۱۳۸۹ هـ.ق.کتاب الحدود والتعزیرات .

۳-والمرتد درءت عنه العقوبة فی کلام الفقهاء.

بالمعنی الاخص دون غیره الامایفهم من فحوی اوغیرها لایخلو من قوة »[۱]

قال رحمه ا... فی کلامه :«یحتمل العدم کماهو ظاهرالاصحاب هنا».یمکن ان یکون دلیلهم ظاهر الروایات الذی اختص بالحد کما قال :«فلعل الاقتصار... علی الحد بالمعنی الاخص دون غیره الامایفهم من فحوی اوغیرها لایخلو من قوة».

وحاصل کلامه ان الاصل عدم اندراج التعزیر تحت اطلاق الحد الذی هو عنوان احکام کثیرة فی النصوص الاان یدل فحوی اودلیل خارج علی اشتمال الحد للتعزیر. وفیه ان فهم ذلک من فحوی یتوقف علی علمنا باتحادالعلة فی الحد والتعزیر بالنسبة الی حکم الشبهة و ألاّ یکون بینهما فرق الا من جهة المقدار ولکن لاعلم لنا بهذابل بخلافه ظاهراً، نعنی ما یظهر من وضع هذه القاعدة الشریفة انها وضعت لشدة العقوبات الحدیة و غلظتها من جهة و حرمة الدماء والاعراض تجاه هذه العقوبات من جهة اخری. فمع ذلک لامجال للاولویه و تعدّی الحکم الی ما هو اولی منه فی علته ظاهراً.

و فی التحریر علی ما هو یحصل من کلامه (ره) اجری الشبهة فی التعزیرات ایضاً:

«فی وطء البهیمة تعزیر و هو منوط بنظر الحاکم و یشترط فیه البلوغ و العقل والاختیار و عدم الشبهة مع امکانها فلا تعزیرعلی الصبی و ... ولاعلی المشتبه مع امکان الشبهة فی حقة حکماً او موضوعاً».[۲]

والکلام یدل علی الشبهة الحاصلة عندالفاعل المشتبه علیه فقط ولکن یمکن تصور شبهة الحاکم ایضاً کما لایخفی.

رای العامة فی التعزیر

ظاهر اهل السنة تطبیق القاعدة علی التعزیرات. قال مؤلف التشریع الجنائی الاسلامی :

«هل تطبق قاعدة درء الحدود بالشبهات علی جرائم التعازیر؟ الاصل فی قاعدة درء الحدود بالشبهات انها وضعت لجرائم الحدود لکن لیس ثمة مایمنع من تطبیقها علی

۱-محمدحسن النجفی ،جواهرالکلام ،ج ۴۱،داراحیاء التراث العربی،بیروت،۱۹۸۱ م ،ص ۲۵۶

۲- الامام‌الخمینی، ج ۲، کتاب الحدود، ص ۴۹۶.

جرائم التعازیر لان القاعده وضعت لتحقیق العدالة و لضمان صالح المتهمین و کل متهم فی حاجة لتوفیر هذین الاعتبارین سواء کان متهماً فی جریمة من جرائم الحدود او جرائم التعازیر و تطبیق القاعدة علی جرائم التعازیر فی الحالات الثلاث التی یودی تطبیقها الی البراءة فی جرائم الحدود و لاتطبق حالات استبدال الحد بعقوبة تعزیریة ».[۱]

والحالات الثلاث عنده :

«۱ـ اذا کانت الشبهة قائمة فی رکن من ارکان الجریمه نحو القصد الجنائی.

۲ـ ان تکون الشبهة قائمة فی انطباق النص المحرم علی الفعل المنسوب للمتهم.

۳ـ ان تکون الشبهة قائمة فی ثبوت الجریمة .»[۲]

اما الذی استنبطه المؤلف للتشریع الجنائی من آراء فقهائهم و التفصیل بین التعازیر ای جعل بعضها تحت القاعدة و بعضها خارجاً عنها لم ینطبق علی الدلیل الذی ذکره المولف فی صدر کلامه لبیان شمول القاعدة لان الدلیل موجود فی القسم الثانی من التعزیرات المذکورة کما قال السید الصدر فی هامشه :

«لوسلم شمول القاعدة للتعزیرات فلا فرق بین جمیع اقسامها».[۳]

الشبهة فی القصاص

قال صاحب الجواهر رحمه الله بعد بیانه حکم الشبهة فی التعزیرات :

«فلعل الاقتصار فی الاحکام المخالفة للاصول و العمومات علی الحد بالمعنی الاخص دون غیره الا ما یفهم من فحوی اوغیرها لایخلو من قوه و من هنا یقوی عدم اندراج القصاص فی اطلاق الحد و الله العالم».[۴]

و مع ذلک نری دفع القصاص (القتل) فی مواضع من کلامه الشریف ولکن ما یظهر من سیاقه کانه لم یرض بهذاالدلیل لدفع القصاص فهو رد دلیل الشبهة تارة و جاء بدلیل آخر معه تارة اخری. جاء فی کتاب القصاص منه :

۱- راجع لتفصیل البحث الی عبدالقادر عودة، التشریع الجنائی الاسلامی، ج۱، تعلیق اسماعیل الصدر، الطبعة الثانیة، موسسة البعثة، طهران، ۱۴۰۲ هـ ق، ص ۳۵۲.

۲- نفس المصدر. ۳- نفس المصدر.

۴- محمدحسن النجفی، ج ۴۱، ص ۲۵۶.

«نعم لوعلم الولی بزور الشهود و باشر القصاص کان القصاص علیه دون الشهود لقصده الی القتل العدوان من غیر غرور ... و لو امر نائب الامام علیه‌السلام العام او الخاص بقتل من ثبت قتله بالبینة و هو یعلم فسق الشهود ففی القواعد و شرحها للاصبهانی هو شبهة فی حقه من حیث ان مخالفة السلطان تثیر فتنة عظیمة و من کون القتل ظلماً فی علمه و فی الاخیر فلو اعترف بعلمه فعلیه القصاص الا ان یعتذر بتلک الشبهه فیدرا عنه و تثبت الدیة ». ثم قال:

«قلت لعل الظاهر وجوب الامتناع علیه و الحاکم لایکلفه بذلک بعد علمه بالحال و حینئذ فلو باشر کان علیه القصاص والله العالم».[1]

و قال فی موضع آخر:

«... کما لو قال: اقتل زیداً و الاّ قتلتک فیدخل فی عموم ادله القصاص نحو ما لواکره علی قتل الغیر اللهم الا ان یشک فی شمول ادلة القصاص بل والدیة لمثله والاصل البرائةو لااقل من ان یکون ذلک شبهة یسقط بها قتله بناء علی انه کالحدود فی ذلک لکن لا یخفی علیک ما فی الجمیع الا ان یندرج فی الدفاع فیتجه حینئذ سقوط القصاص والدیة و الاثم».[2]

و قال کشف اللثام فی مسألة سقوط الجنین:

«لو ضربها فالقته حیاً فمات عند سقوطه قتل الضارب ان تعمد الضرب ... و لو القته و حیاته مستقرة فقتله آخر قتل الثانی به ان تعمد و الا فالدیة علیه او علی عاقلته و عزّر الاول خاصة و ان لم یکن حیاته مستقرة فالاول قاتل و یعزّر الثانی و علیه دیه قطع رأس المیت ان قطع راسه و لو جهل حاله فلا قود علی احد منهما للشبهة و علیه ای الثانی او عاقلته الدیة ».[3]

۱- نفس المصدر، ج ۴۲، ص ۵۷؛ والیک نص ما فی کشف اللثام، ج ۲، ص ۴۴۴:«لوامره واجب الطاعة و هوالسلطان النائب عن الامام خصوصاً او عموماً بقتل من وجب قتله بالبینه و هو یعلم فسق الشهود علیه و لاسبیل له الی اثباته فهو شبهة فی حقه من حیث ان مخالفة السلطان الحق تثیر فتنة عظیمة و من کون القتل ظلماً فی علمه فلو اعترف بعلمه فهو القصاص الا ان یعتذر بتلک الشبهة فیدرء عنه و یثبت الدیة بخلاف العبد اذا امره سیده فالقصاص علی العبد لضعف الشبهة هنا».

۲- نفس المصدر، ج ۴۲، کتاب القصاص، ص ۵۳ و ج ۴۱، ص ۲۲۲.

۳- بهاءالدین محمد الاصفهانی، کشف اللثام، ج ۲، منشورات مکتبه آیةالله العظمی المرعشی النجفی، قم،

و منها ما قال الشهید (ره) فی المسالک:

«... و فی ثبوت القصاص قولان احدهما العدم ذهب الیه الشیخ فی المبسوط و اتباعه نظراً الی ان السبب المقتضی للقود هو السرایة و هی مرکبة من اجزائها الواقعة زمن العصمة و غیره فیکون موته بسببین احدهما مضمون و الآخر غیر مضمون و لانه صار الی حاله لومات فیها لم یجب القصاص فصار ذلک شبهة دارئة».[۱]

قال العلامة (ره) فی تلخیص المرام:

«و لا یقتص الامع تیقن التلف بالجنایة و لو اشتبه اقتصر علی قصاص الجنایة».[۲]

وقال فی کشف اللثام :

«... کمالوترکه فی ناریتمکن من التخلص منها لقلتها اولکونه فی طرفها ویمکنه الخروج منها بادنی حرکة فلم یخرج فلا قصاص اذیتمکنه من الخروج خرج الالقاء عمایؤدی الی الموت فانما حصل بلبثه المستندالیه دون الجانی ولااقل من الشبهة ...»[۳]

وقال فی مسالة اخری :

«... لوکان السم مما یقتل غالباً فهو شبیه عمد الاان یقصد به القتل ولواختلف هو والولی فی جنسه و قدره فالقول قوله وعلی الولی البینة فان قامت و ثبت انه مما یقتل غالباً فادعی الجهل بانه کذلک قال فی التحریر احتمل القود لان السم من جنس مایقتل غالباً فاشبه مالوجرحه وقال لم اعلم انه یموت منه وعدمه لجواز خفائه فکان شبهة فی سقوط القود فتجب الدیة انتهی والاقوی الثانی اذا حصلت الشبهة ».[۴]

وفی المبسوط ایضا:

«ان کان السم یقتل غالباً و قال الساقی لم اعلم انه یقتل غالباً قال قوم لاقود علیه لانه ذکر شبهة والقود یسقط بالشبهة وعلیه الدیة وقال آخرون لایقبل قوله وعلیه القود وهو الاقوی .»[۵]

بقیه پاورقی ازصفحه قبل

۱۴۰۵ ه-.ق، ص ۵۲۲.

۱- زین‌الدین الجبعی، مسالک الافهام، ج ۲، مکتبه بصیرتی، قم، ص ۴۶۶.

۲- علی‌اصغر مروارید، سلسلة الینابیع الفقهیة، ج ۴۰، الطبعة الاولی، موسسة فقه الشیعة، الدارالاسلامیة، بیروت، ۱۴۱۰ ه .ق، ص ۴۷۴.

۳-بهاءالدین محمد الاصفهانی ،ج ۲ ، ص ۴۴۱

۴-نفس المصدر ،ص ۴۴۲

۵-علی اصغر مروارید،ج ۴۰،ص ۱۶۰

وكذا قال الشهيد (ره):

«اذا تداعى اثنان مولوداً مجهولاً ثم قتلاه اواحدهما فلاقصاص فى الحال لان احدهماابوه والاحتمال قائم فى كل منها و ذلک شبهة مانعه من التهجم على الدم ولايقدح فى ذلک توقف به لاحدهما بخصوصه على القرعة ... والاصح الاول للشبهة الدارئة للقتل ...».[۱]

وفى كشف اللثام :

«لو تداعى المجهول اثنان فقتله احدهما قبل القرعة و ثبوت الابوة لاحدهما فلاقود لاحتمال الابوة واشتراطه بانتفائها واشكال التهجم على الدم مع الشبهة ...»[۲]

و عن الجواهر فى المسالة :

«لم يثبت شرط القصاص الذى هوانتفاء الابوة فى الواقع مضافاً الى اشكال التهجم على الدماء مع الشبهة ».[۳]

وعلى كل حال ان بعض ما ذكر من مسائل القصاص بعيد عن معنى الشبهة الذى رايته فى كلامهم و ولكن الاحتياط فى التهجم على الدماء يقتضى ذلک ولعل ذلک كان مرادهم من الشبهة فى المسائل المتقدمة اذ عدم اندراج القصاص تحت اطلاق الحدكما قاله صاحب الجواهر يخرجه عن حكم الشبهة الدارئة للحدود. نعم يمكن ان يقال انها من الشبهات للحاكم التى تدرا بها العقوبه ايضاً.

ويمكن ان نقول ان الشبهة بقسميها اى الشبهة فى نفس الفاعل او الحاكم جارية فى مسالة الدم فى باب القصاص ،لان العقوبة اذا بلغت حد القتل والدم تكون بمنزلة العقوبةالحديه من جهة اهميتها و لزوم الاحتياط والتخفيف فيها، فعليه اوردوا القاعدة فى باب القصاص واستندوا اليها لدفع العقوبة .

۱-زين الدين الجبعى ،ج۲،ص۴۴۷

۲-بهاءالدين محمد الاصفهانى ،ج۲،ص۴۵۶

۳-محمدحسن النجفى ، ج ۴۲،ص ۱۷۱

رای العامة فی القصاص

ان اخواننا اهل السنة ذکروا کثیراً من موارد الشبهة فی القصاص [۱] قال بعضهم :

«الدلیل الثالث من ادلة القائلین بان المسلم لایقتل بالکافر :

یدفع القصاص بالشبهة :و فی عصمة الذمی شبهة و هذه الشبهة هی الکفر و قدینقض هذا الذمی العهد الذی بینه و بین المسلمین وهذا الاحتمال یثیرالشبهة و یدفع به القصاص عن المسلم لان الاصل فی الکفرانه یبیح الدم وعقد الذمة یمنع من هذه الاباحة واستمرار وجود الکفر و لومع عقد الذمة یورث شبهة و تدرأ الحدود بالشبهات ».[۲]

و منها :

«الشرط الثانی من الشروط التی ترجع الی المقتول :

ألاّ یکون المقتول جزءاً من القاتل : یمتنع القصاص بین القاتل والمقتول اذا کان القاتل والداً اوجداً و ان علا لأن المقتول یعتبر جزءاً من القاتل ولان القاتل له ولایة التادیب علی المقتول هذا یجعل الجریمة التی تستدعی القصاص غیرقائمة لوجود شبهة ملکیة الوالد للولد ولوجود الجزئیة بین القاتل والمقتول و هذه الشبهة تدفع عقوبة القصاص وهذا الرأی منقول عن الائمة الثلاثة الشافعی وابی حنیفة واحمد و ... وحجتهم ان رسول الله (ص) قال :«لایقتل والد بولده » ولأن النبی قال :«انت و مالک لابیک »وتقتضی هذه الاضافة تملیکه ایاه فاذا لم تثبت حقیقة الملکیة بقیت الاضافة شبهة فی درء القصاص ولأنه یدرأ بالشبهات ».[۳]

وکذاماقیل :

«اما لوضربه مودباً اوضربه بطریقة لاتؤکدلنا قصدهالاکید فی ازهاق روحه فلایجوز

۱-راجع : محمدفاروق النبهان ،مباحث فی التشریع الجنائی الاسلامی (القتل،الزنا،السرقة)،الطبعة الاولی،دارالقلم ،بیروت،۱۹۷۷ م .

۲-علاءالدین الکاسانی ،بدائع الصنائع ،ج/۷ ،کتاب الجنایات ،مطبعة الجمالیة ،مصر،۱۳۲۸ هـ ق ،ص ۲۳۳

۳-ابن قدامه ،المغنی ،ج ۷، ص ۶۶۶.

القصاص لوجود الشبهة ».[۱]

وايضاً :

«العفو من الولى فى سقوط القصاص :

ان يكون الولى متعدداً :و فى هذه الحالة اذا اسقط احد الاولياء حقه فى القصاص عن طريق عفوه عن القاتل فان القصاص يسقط عن القاتل بعفو احد الاولياء ... هذا هورأى الجمهور و ابى حنيفة و الشافعى واحمد و حجتهم فيه ان شرط القصاص ان يطالب فيه الجميع لأن الولاية ثابتة لكل منهم بشكل كامل فاذا عفا احدهم فهو يملک هذا الحق لان ولايته كاملة ولان عفو احد الاولياء يوجد شبهة الولاية الكاملة للآخرين والحدود تدرا بالشبهات »[۲].

وكذا تسمى عدم شرط العصمة فى القصاص شبهة :

«انه يجب ان يكون المجنى عليه معصوم الدم والايكون هنالک شبهة فى هذه العصمة ».[۳]

وعلى كل حال انهم يقولون بان الحدود والقصاص مما يدرأ بالشبهات .[۴]

ولعل ذلک كان من التوسع الذى نشاهد فى كلامهم مع ان بعضهم معترف بانه لم يجد دليلاً لاجراء الشبهة عليه وانت ترى فيما نقل عنهم آنفاً استبعاد بعضه عن معنى الشبهة .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱-محمدابن رشد،بداية المجتهد ونهاية المقتصد،ج۲،الطبعة السادسة ،دارالمعرفة،بيروت،۱۴۰۲هـ ق،ص ۴۰۱
۲-علاء الدين الكاسانى ،ج ۷،ص۲۴۷ ۳-محمد فاروق النبهان ،ص ۱۵۶
۴-علاءالدين الكاسانى ،ج ۶،ص۲۸۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی